

Rippl-Rónai József

Születésének századik évfordulóján

Nagy művészre emlékezünk. A magyar festőművészet egyik legkiválóbb mesterére.

Az emlékezés könnyűnek tetszhet, hiszen a festőzséni nagyon is földön járó alakja körül nem lehet semmiféle utokzatosság, életműve pedig itt áll előttünk, szinte példátlan gazdagságában. E gazdagság azonban koránsem könnyíti meg az olyan emlékezőnek a feladatát, aki kötelességének tudja, hogy ellenálljon saját lelkesedése lendületének, és annak a csábításnak is, hogy részletekbe hatoló stíluselemzéssel, aprólékos adatfelsorakoztatással vázolja fel Rippl-Rónai József életútjának, művészete alakulásának éles fordulatokban egyáltalában nem szűkölködő, érdekes folyamátát. Az emlékező többre vágyik. Mert úgy érzi, hogy a százéves évforduló alkalmával felszabadult népének olyképpen kell köszöntenie a halott mestert és ma is nagyon élő művészetét, hogy felmérje és átértse a lényegét, amelyet a hasonlóan és egyenértékűen nagy barát, Móricz Zsigmond fogalmazott meg áhítatosan, Rippl-Rónai ravatalánál:

„Olyan dolgokat látott meg ebben az életben, amit rajta kívül soha senki nem látott. Hiszen a magyar föld mindig szép volt, s szép lesz. Mindig voltak s lesznek nagy piktorai, akik meglátják azt, ami itt van, az értekek által a festői fantázia mindig újra s újra fogja teremteni ezt a valóságot, amelyet ez a kis föld itt nyújt: de Rippl-Rónai valami mást adott; ha kezébe vette az ő kedves pasztellkrétáit, ha lágy ujjakkal, puha, kövéred, gyöngéd ujjaival elkezdett sikárolni az érdes papíron, abból rögtön valami csoda született: mintha földöntúli fényekbe fürdette volna bele mindazt, ami szeme előtt megjelent.

A látásnak ez az újsága, az érzésnek ez a csiklandó boldogsága volt az ő legnagyobb kincse. Ez volt az, ami hozzákötötte az ifjú írók lelkét, az egészen egyéni és mindent felfokozó álomélet reális látása.”

S hogy kik voltak a Móricz említette írók? Ő maga, ifjú harcainak társai, s mind fölé magaslóan Ady Endre, a nála közel két évtizeddel idősebb festőművész „Bandi”-ja, aki felkereste „Ripplit” Kaposvárott (ahol egyébként Kiszvárosok ősi vasárnapjai című versét írta). Száz esztendeje Kaposvárott született Rippl-Rónai József és ott is halt meg, 1927-ben. Jelképesnek is tekinthető e kettős életrajzi adat, amely azonban ne tévesszen meg senkit! Hiszen közben Rippl-Rónai évekig tanult Münchenben, majd másfél évtizedig élt Párizsban, ahol előbb Munkácsy Mihály oldalán folytatta tanulmányait, később pedig a leghaladóbb korabeli festő fegyvertársaként dolgozott; bejárta Európát és megbecsült művészként festett a Pireneusok alján csakúgy, mint a Néva partján.

ezelőtt, hazatérve és meglepedve Kaposvárott, budapesti kiállításának katalógusában olvashatjuk: „Idehaza az intim élet adta meg az inspirációkat. A család, rokonság, ösmerősök szokásait, életét figyeltem meg. Kisvárosi alakok, típusok érdekeltek. Ezeket festettem a társadalom minden rétegéből. Engem nagyon érdekelnek: a kőműves, a tanár, a pap, a pintér, a suszter, az aszta-



Párizsi nő fehérpetyes ruhában (1889).

los — mindmegannyi karakterkép. Mindegyikük egy-egy külön világ. Egy-egy jellemző vonásuk van, mint a természeti tárgyaknak, kőnek, vasnak, fának. Szeretem bennük, hogy különböző vonásaik külsőleg is megnyilatkoznak, hogy hivatásuk, mesteriségük, társadalmi mivoltuk már a formájukból, mozdulatukból kitetszik.”

Ugyanilyen érdeklődéssel festette Párizsban a művészeket és a nagyvilági hölgyeket, az öregasszonyokat és a munkáslányokat. Ma már Nemzeti Galériánk elfogulatlan látogatói hitetlenkedve s csodálkozva hallják vagy olvasják, hogy mennyi megbotránkozás, elutasító értetlenség fogadta Rippl-Rónai hazajelentkezését. Egyeseket talán helyenként zavar a művészek „szecesszió-korabeli” dekoratív formajátéka, de semmiképpen sem találja „érthetetlennek”, „vérlázítótnak” a művész alkotásait. Sőt, legtöbbjüket a mai

királyi udvarhoz húzó akadémizmussal csakúgy, mint a konzervatívizmus és a megalkuvás minden válfajával, a műcsarnoki népszínműves zsánerfestészeittel, a hamis álhazafisággal, és kigúnyolta a pátoszba burkolt semmitmondást.

Nem volt forradalmár társadalmi téren, de a forradalmak felé haladó radikalizmus táborába sodorta igazságérzete, izlése, s barátsága Adyval, Móriczcal. Alkotó módszerében nem akart senkit sem utánozni és izón élt benne a készség, hogy minduntalan újjáformálja a művészetet. A sajátját is. Ezért elemezhetőek oly könnyedén stílusváltozásai. Ezeket egyébként „modernizmus”-ának és főként „francia izlés”-ének tulajdonítják. Ismételjük, hogy itt az évforduló alkalmával nem akarunk vitatkozni, de meg kell mondanunk, hogy akik Rippl-Rónai művészetének értékét elismerve, csupán formai fejlődés szempontjából vizsgálták e kérdést, úgy véljük, alaposan tévedtek. Mert nem vették tekintetbe, hogy a század első évtizedében a művészet „franciás” orientációja, még ha bizonyos mértékig a művészeti hanyatlás tendenciáit is tükrözte, lényegében egyet jelentett a nálunk elvetélt polgári forradalmi átalakulás fő irányával: a feudalizmussal való szembefordulással. Másrészt harcot jelentett a klerikális bigottság ellen és a Habsburgok Bécsén keresztül élvénysülő konzervatív német művészi hatások ellen is.

Rippl-Rónai József csak annyiban zárkózott műtermébe, hogy nem vegyült a művészeti élet akarnokai, a feudális uralom kiszolgálói közé. És úgy „zárkózott” művészetébe, hogy alkotásaival tükrözte kora Magyarországot: elsősorban a kisvárosi közbizonyosság tehetetlen tespedését érzélektelenül, típusalkotó erejével tanúsító portréival a nagyburzsoázia budapesti tagjainak élvettségét. A Horthy-faszizmus kultúrpolitikusai szemében „destruktív” művész volt. Akárcsak a már halott Ady, vagy a művészetében akkor kiteljesedő Móricz.

Valójában izgalmas művészegyéniség volt. Izgalmas maradt számunkra is formai megújulásra irányuló akarata, s nem hunyhatunk szemet stílizálásának tudatossága előtt sem. De e formai kérdések és megoldások számunkra csak gazdagítják művészetét, mely ha étalakt, stilizál is — a valóság lényegébe hatol, a valóságot érzékelteti. Erért valljuk, hogy — az úgyszólván teljesen dekoratív törekvésű, s aránylag rövid „szecesszió-korszakának” kitérőjét nem számítva — realista művész Rippl-Rónai. Egyes alkotásai — az Oreganyám mesterdarabja, a fekete-szürke, tompa színekben tartott párizsi képeiről elnevezett „fekete periódusának” alakos képei vagy a késői íróportrék, az önarcképek szívdobogtató sorozata — tekin-

mint a Neva partján.
Munkácsy, Ady, Móricz! A magyar festészet, a magyar irodalom páratlan nagyjainak nevei tollultak szinte törvényszerűen tollunk hegyére, amikor Rippl-Rónai Józsefre emlékezünk. De el kell szakadnunk az emlékektől: hiszen előttünk magasodik az életmű egyszerű nagyságában és pompázatos változatosságában. S ez utóbbi szavakban nincs kontrasztkeresés vagy elírás. Mert Rippl-Rónai festészetében nemcsak hogy gyakran uralkodnak a dekoratív elemek, de igen gazdag a stílusváltozatossága is. Es ugyanakkor, ha egészét áttekintjük: formajátékossága vagy stilizáltsága sem rejti el előlünk egyszerű mondanivalóját.

E mondanivaló mindig vallomás. Vallomás megfigyeléseiről, a látottakról. Elsősorban az emberekről. Ötvenöt esztendővel

néző nem is látja oly távol esőnek Munkácsy realista alkotásaitól, holott tudjuk, hogy az első párizsi tanulóévek után Rippl-Rónai művészetével elfordult választott mesterétől. (Emlékezéseiben igaz, hálásan szép emléket állít neki.) Nem kívánunk vitatkozni a múlt árnyaival. De hadd jegyezzük fel: amikor Rippl-Rónai bemutatkozott a hazai közönségnek, akkor a hivatalos Magyarország — a millenium valamennyi cécója mellett és Munkácsy iránt kinyilvánított minden tisztelete ellenére — nem Munkácsyt, hanem Benczúrt favorizálta, a burzsoázia körében pedig a népszínművekkel rokon, édeskés zsánerfestészet volt divatos. Rippl-Rónai művészetét mindezeketől formai megjelenésében, de alapvetően lényegében is különböztet. Szembefordult a császári és

tetőben fel sem merülhet ily irányú kétely. De hogyan jellemeznők másképpen számtalan rajzát, közöttük a *Párizsi munkásokét*? A *Kövezik a kaposi főutcát* és az *Utcakövezők* színekben vibráló két pasztellje, meg a *Szövőnők* szép olajkompozíciója méltán kapott helyet a Magyar Forradalmi Művészet emlékezetes kiállításán.

Élesen nézte korát, de nemcsak a hazugságot, az elesetiséget, a fonákságot látta, hanem a szépséget is. Tudott gúnyolódni, de a felhőtlen életöröm szinte sugárzik színektől vidám tájképein, szobabelsőin, női portréin. Rajztudását, szerkesztésmódjának biztonságát, ötletességét is ennek szolgálatába állította. Művésze maradó. Megragadóan szép és lelket gazdagítóan nagy.

Murányi-Kovács Endre